

nervebetonede billede af den aldrende Hegel mangler derimod. Et menneske, en angst, et kaos. Widerspruchsgeist som systematisk refleksion af det absolutte? Eller vice versa?

Jørgen Huggler

Hauge på opdagelse i risikosamfundet

Hans Hauge, Liv og litteratur i risikosamfundet, Forlaget Modtryk, 1998, 192 sider, 198 kr.

Hvis man kigger i publikationslisten for Institut for Engelsk Filologi, Aarhus Universitet, for 1998, vil man se, at Hans Hauge tegner sig for ikke mindre end 15 udgivelser dette år – herunder bogen Liv og litteratur i risikosamfundet, der er udgivet på Forlaget Modtryk. Hans Hagues udgivelser i 1998 spænder emnemæssigt bredt: fra Grundtvig, den danske kirke og præstens rolle i et sækulariseret samfund over engelsklæreren som en tragisk figur og engelsk som fag til det specifikt litterære som fx en artikel om den canadiske litteraturteoretiker Northrop Frye eller en om kanonbegrebet, som Hauge som bekendt også har haft fat i tidligere. Når man dertil føjer, at Hans Hauge ikke sjældent dukker op i dagspresse og tv med synspunkter i aktuelle debatter, har man billedet af en alsidig intellektuel – lidt for alsidig kunne nogen måske finde på at mene, men dem om det – der ikke er bange for at blande sig i verserende samfunds- eller litteraturdebatter.

Indtrykket af den alsidigt orienterede og også meget bredt belæste

intellektuelle styrkes, når man læser Liv og litteratur i risikosamfundet. For her diskuteres veloplagt, og ikke sjældent med en polemisk brod, så forskellige emner som litteraturteori, sociologi, filosofi, historie, litteratur, undervisningssektoren, kulturbegrebet eller kulturbegreberne, videnskaben, subjektet, det moderne og især det, der kommer efter det moderne – det helmoderne, det andet moderne eller risikosamfundet, som Hauge med Ulrich Beck foretrækker at kalde det. Og Hauge diskuterer i sin bog i forlængelse af og i opposition til så forskellige traditioner som dekonstruktion (hvis anden bølge i Danmark, den amerikanske og litterære variant, Hauge tidligere har været en af hovedmændene bag introduktionen af), konstruktivisme, (ny)pragmatisme, (ny)biografisme, marxisme, kulturradikalisme, eksistentialisme – og endnu flere ismer. Der er med andre ord meninger om og holdninger til mangt og meget i Hagues bog – og altid, og det er bogens absolutte styrke og store gevinst, med et aktuelt eller aktualiserende perspektiv.

Liv og litteratur i risikosamfundet består af 9 essays – hovedparten har tidligere været offentliggjort i tidsskrifter og festskrifter som selvstændige essays. Det fremgår af henvisningerne til sidst i bogen, at de 9 essays i større eller mindre grad er skrevet om til lejligheden – dog ikke, må man tilføje, i så høj grad at man undgår gentagelser af pointer. Og det er egentlig en skam. For det udstiller for læseren, at der, selvfølgelig, forud for udgivelsen er gået nogle valg: skal det enkelte

essay ændres for helhedens skyld eller skal det forblive stort set som det er, hvilket vil gå ud over bogen, når den læses i sin helhed, men vil bevare det enkelte essays argumentationsgang og pointer intakte? Det sidste, ikke at skrive for meget om på det enkelte essay, er åbenlyst valgt – og det taler egentlig ikke for projektet som bog! Når denne kritik er udtalt, må man dog også skynde sig at sige, at bogen er berettiget, fordi de 9 essays faktisk fungerer sammen og perspektiverer hinanden, men det kunne være gjort mere elegant. Eller det kunne have været gjort på en måde, så man ikke som læser i så høj grad blev konfronteret med det konstruerede i udgivelsen. På den anden side kan man jo så hævde, at bogen på denne måde gør opmærksom på sin egen konstruktion som netop en konstruktion. Hans Hauge skriver i essayet ”Fornuft, følelse og konstruktion”, der handler om konstruktivismen, som ifølge Hauge er vor tids dominerende filosofi: ”Konstruktionen er selv en konstruktion, men hvem er konstruktøren?” (163) – i Liv og litteratur i risikosamfundet er det tydeligt, at det er Hauge, der er konstruktøren, og det er faktisk fint nok, men det er vist nok også en yderst spekulativ måde at anskue sagen på.

I bogens første essay, ”Litteratur og samfund; eller litteratur og liberalisme”, introducerer Hauge kort og præcist den tyske sociolog Ulrich Beck, der først og fremmest er kendt for at have analyseret det samfund, vi lever i efter det moderne, som et risikosamfund, der er præget af individualisering, efter at det modernes erstatnings-

fællesskaber – altså fællesskaber, som fx klasserne, der erstattede det traditionelle samfunds givne fællesskaber – er faldet sammen. ”Risikosamfundet er Becks ene geniale opfindelse, den anden er tesen om individualisering” (15), skriver Hauge. Og det er naturligvis hos Beck, Hauge henter titlen til sin bog, og Becks sociologi er da også hele vejen igennem Liv og litteratur i risikosamfundet den prisme, Hauge holder sine analyser op imod og den position, han hele tiden diskuterer i forhold til og i forlængelse af. Beck er med andre ord den absolutte helt i Huges fremstilling – og han er det med god grund fordi han, også i Huges fremstilling, leverer en overbevisende og aktuel samfundsbeskrivelse. Nu gør Hauge i sin bog så det usædvanlige, at han forsøger at tænke Becks samfundsanalyse sammen med litteraturen – ifølge forlagets pressemeddelelse er han den første der gør det, og det skal såmænd nok passe. Hauge introducerer altså i ”Litteratur og samfund; eller litteratur og liberalisme” Beck, fordi vi nu igen – i hvert fald ifølge Hauge – skal til at diskutere litteraturen og samfundet. Og som Hauge formulerer det: ”Skal vi diskutere forholdet mellem litteratur og samfund i dag, da må vi først og fremmest stille en samfundsdiagnose. Og samfundet er ikke, hvad det var engang” (7). Det er så sandt som det er sagt; spørgsmålet er så bare, hvilken betydning det har for litteraturen. Eller rettere: spørgsmålet er, om det har en betydning for litteraturen. Hauge synes ikke at være alt for optimistisk på litteraturens vegne. Han argumenterer nemlig for, at hvis Becks

samtidsanalyse er rigtig, så må der også være forfattere, der har gjort de samme iagttagelser som Beck – og disse forfattere har Hauge svært ved at få øje på: ”Jeg må indrømme, at jeg ikke engang er på sporet af denne symbolske form [som kan beskrive risikosamfundet, mi]” (21), skriver Hauge. Så måske må vi erkende, ”at sociologien, i hvert fald Becks, er mere samtidig end den samtidige kunst” (22) eller at risikosamfundets og individualiseringens litteratur simpelthen er politiker- og sportsbiografier; og det ville jo faktisk ikke være så heldigt for litteraturen! I hvert fald ikke sådan som vi traditionelt anskuer den, men det er måske lige nøjagtig her, hunden ligger begravet: det er nemlig ikke givet, at det er litteraturen, der er noget galt med; det er måske i stedet vores måde at beskrive den og anskue den på, der er forældet. Det er der noget, der kunne tyde på, og det antyder Hauge da også selv – det kunne jo være, at ”vi læser romaner skrevet i risikosamfundet på samme måde, som vi læser romaner skrevet i det halvmoderne industrisamfund” (22). Det kan føre til, at litteraturen – trods de fortrin Hauge i essayet ”Litteratur og skole” påviser den har – fortrænges som en væsentlig udtryksform. Af hvad, vil nogen måske spørge, af tv, af internettet, af musikvideoerne? Nej, af kultur og cultural studies, som oversvømmer alt for tiden, svarer Hauge. For hvis Beck er helten hos Hauge, er kulturen og tendensen til at forklare alt med kultur så ganske afgjort skurken – men læs selv meget mere om det og meget andet hos Hauge ...

Hans Hauges Liv og litteratur i risikosamfundet er nemlig en i høj grad inspirerende, tankevækkende og også en provokerende og udfordrende bog for alle, der beskæftiger sig med litteratur(teori), filosofi, idéhistorie, sociologi og kulturbegrebet – og måske især for dem, der beskæftiger sig med og interesserer sig for samspillet imellem disse størrelser. Og derfor er det en vigtig udgivelse, som fortjener at blive diskuteret og også at blive modsagt, for man håber faktisk indimellem, at Hauge tager fejl i nogle af sine analyser. At Liv og litteratur i risikosamfundet udover at være tankevækkende og polemisk til tider også er en morsom bog, gør ikke fornøjelsen mindre – bl.a. er der en humoristisk men meget rammende beskrivelse af Hauges møde med risikosamfundet i Bayern, hvor begrebet jo er opfundet af Beck med udsigt til den moderne topos, Starnberger See, og en næsten satirisk beskrivelse af hvordan Hauge på et tidspunkt har forvildet sig til et socialdemokratisk sommerstævne på Himmelbjerget og her beslutter sig for at lege amatørantropolog. Så i Hauges bog hvirvles med andre ord veloplagt den ene idé efter den anden op, som man må tage stilling til, og som giver én lyst til at læse videre i nogle af de mange værker og tænkere som Hauge præsenterer – og det er vel ikke det værste, man kan opnå med en bog; at læseren læser videre. Det gør man, når man har læst Hauges bog. Personligt er jeg gået på jagt efter den symbolske form, som beskriver risikosamfundet – jeg tror jeg har sporene af den hos forfattere som Helle Helle,

Thøger Jensen, Hans Otto Jørgensen og nordmanden Kjell Askildsen eller måske i Claus Beck-Nielsens "Beck-Werkverzeichnis", som er litteratur udført i forskellige medier – for det må ikke være den næste bog om Anja Andersen eller de erindringer, Frank Jensen ad åre kunne finde på at skrive om sin tid som justitsminister i risikosamfundet.

Max Ipsen

Wittgenstein og matematikken

Mathieu Marion, Wittgenstein, Finitism, and the Foundations of Mathematics, Clarendon Press, Oxford 1998, i-xx + 260 sider, £35.00.

Der har været en tendens til at Wittgenstein er blevet lettere og lettere at læse. På sikker afstand af den positivistiske filosofi fallit har man med god samvittighed kunnet ignorere al tale om logik og matematik. Det førte jo alligevel ikke til andet end selvmodsigelser og indsigt i egen utilstrækkelighed. Skulle man endelig læse Tractatus kunne man springe op og falde ned på 98 procent af paragrafferne og bare læse dét der om det udsigelige, æstetikken og livets mening. Jamen, Wittgenstein skrev jo selv, at den slags intet havde med logik at gøre. Og at Filosofiske Undersøgelser slutter med en bemærkning om, at det samme kan siges om matematikken, det er da sikkert fint nok, men det kommer nok ikke læseren ved. Ganske bekvemt er den unge Wittgensteins filo-

sofi blevet reduceret til det mystiske og den mere modnes til en pragmatisk sprogfilosofi. Dette kendetegner en stor del af Wittgenstein-industrien i de seneste årtier - og dét er næsten ikke til at bære.

Heldigvis findes der en modgift.

Der er på det seneste kommet virkelig seriøse Wittgenstein kommentarer der tager filosofien alvorligt og ikke giver op og smider væk, når materialet yder modstand. En af disse er Mathieu Marions imponerende og minutiøse læsning af Wittgensteins matematikfilosofi. Der bliver ikke gået på kompromis og der bliver ikke solgt ud af redeligheden når Marion tager os fra de tidligere år omkring Tractatus' tilblivelse og følger udviklingen og kontinuiteten i Wittgensteins overvejelser over matematikken i de senere år. En af de store fortjenester ved denne bog er, at den viser i hvor høj grad matematikken blev taget alvorligt af Wittgenstein gennem hele hans filosofiske karriere. Der var ikke tale om noget perifert emne for Wittgenstein, hverken filosofisk, logisk eller matematisk. Marion gør dermed op med den udbredte filosofiske arrogance overfor matematikkens betydning for Wittgenstein. Samtidig giver han en overbevisende tolkning af hvorfor Wittgenstein aldrig har opnået den anerkendelse fra det matematikfilosofiske miljø, som han har fået fra andre filosofiske miljøer.

Stuart Shanker gjorde endeligt op med Dummetts tidlige og afgørende kritik ved at vise, at dennes tekniske indvendinger blot var maskerede filosofiske indvendinger (Wittgenstein and the Turning-Point in the Philosophy of